

Η ιστορία του καρναβαλιού μας

Παρατηρήσεις πάνω στις πληροφορίες που μας δίνει ο Σταύρος Χωνός σε δημοσίευσμά του στην εφημερίδα «Νάουσα» στις 4-3-1928 με το ψευδώνυμο ΑΜΕΡΟ-ΛΗΠΤΟΣ.

Ο Σταύρος Χωνός σε δημοσίευσμά του στην εφημερίδα της Νάουσας, «ΝΑΟΥΣΑ» που εκδόθηκε στις 4/3/1928, με ιδιοκτήτη και διευθυντή το Νίκο Δουλιγέρακη, μας δίνει αρκετές πληροφορίες για την προέλευση του αποκριάτικου εθίμου μας «Μπούλες». Θα ήθελα να κάνω μερικές παρατηρήσεις πάνω σ' αυτές τις νέες πληροφορίες και στη συνέχεια θα ακολουθήσει αυτούσιο το κείμενο για να μπορούν να κρίνουν τα γραφόμενα όλοι οι ενδιαφερόμενοι. Ορισμένες λέξεις ή φράσεις που είναι δυσανάγνωστες αποτυπώθηκαν ακριβώς όπως διακρίνονται στο πρωτότυπο.



Οι καινούργιες πληροφορίες που αποχτούμε είναι :

- Ο Σταύρος Χωνός τοποθετεί την έναρξη του εθίμου γύρω στα 1778. Βέβαια δε μας δίνει καμιά πληροφόρηση για την προέλευση αυτής της βεβαιότητάς του όσον αφορά την έναρξη του εθίμου.
- Η προέλευση του εθίμου είναι από τα Ιωάννινα. Στα Ιωάννινα, στο έθιμο του Γενίτσαρου όπως το αποκαλεί, η φορεσιά είναι εντελώς διαφορετική (ποτούρια τσόχινα μέχρι τις άκρες των ποδιών, κλπ). Το έθιμο με αυτή τη φορεσιά μετέφεραν εδώ Ναουσαίοι έμποροι οι οποίοι πουλούσαν στα Ιωάννινα σαγιάκια, όπλα κλπ).
- Αυτός που αντικατέστησε την παλιά φορεσιά με τη φουστανέλα ήταν ο άρχων της Νάουσας Ζαφειράκης.
- Μας δίνει νέες πληροφορίες για την ενδυμασία όπως ότι το μεταξωτό ζωνάρι της κεφαλής, το λεγόμενο ταραμπουλούζ (ταράμπουλο), είχε προέλευση από την Τρίπολη της Αφρικής και ότι στο στήθος φορούσαν εικόνες των πολιούχων της Νάουσας Αγ. Δημητρίου και Αγ. Γεωργίου. Τα λιάπικα τσαρούχια που φορούσαν, ήταν από τελετίνι και κατασκευάζονταν μόνο στα Ιωάννινα.
- Ως πρώτο γνωστό τεχνίτη της Νάουσας για την προσωπίδα αναφέρει το Μπλατσιώτη και μας λέει ότι αυτός μαθήτευσε σε γνωστό τεχνίτη των Ιωαννίνων. Από τους γιούς του πρώτου τεχνίτη έμαθε την τέχνη της προσωπίδας ο φημισμένος τεχνίτης Αριστείδης Μπλατσιώτης.
- Μας λέει ότι οι Τούρκοι ανέχονταν τη νέα (με τη φουστανέλα) πολυτελή αμφίεση του «Γενίτσαρου» διότι έμοιαζε πάρα πολύ με την Αλβανική τουρκική ενδυμασία.

- Μας δίνει την πληροφορία, ότι το 1897 κατά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο, ο καϊμακάμης της Βέροιας ερχόμενος στη Νάουσα με επιτελείο αξιωματικών, προσπάθησε να απαγορεύσει τη χρήση της πάλας στο έθιμο, χωρίς βέβαια να το καταφέρει.
- Αναφέρει ότι ο πρώτος χορός που τελούνταν από το μπουλούκι στο δημαρχείο, ήταν ο Συγκαθιστός (ο γνωστός μας κάτω στη Ροΐδω) τον οποίο περιγράφει ως χορό όπου «το άρρεν κυνηγά το θήλυ και αυτό με εύστροφους ελιγμούς κατορθώνει να ξεφεύγει». Είναι η πρώτη γραπτή μαρτυρία ότι στη Νάουσα χορευόταν από πολύ παλιά ο Συγκαθιστός ένας χορός που εκτός του εθίμου «Μπούλες» χορευόταν και ως ο πρώτος χορός στο γλέντι του Ναουσαϊκού γάμου.
- Μας πληροφορεί ότι οι ζουρνατζήδες ήταν όλοι Τούρκοι που έρχονταν από τα περίχωρα της Νάουσας και από τη Βέροια. Όλοι δε έφυγαν με την ανταλλαγή των πληθυσμών.
- Και μια πληροφορία που αφορά τους φίλους της ιπασίας. Την Καθαρά Δευτέρα ετελούντο στη Νάουσα ιππικοί αγώνες με αφετηρία τον κήπο του Πετρίδη και τέρμα τον μοναχό πλάτανο. Σίγουρα σ' αυτή τη διαδρομή δε μπορούν σήμερα να γίνουν ιππικοί αγώνες, ίσως όμως θα μπορούσε να γίνει αναβίωση του εθίμου σε κάποια περιοχή πιο κατάλληλη γι' αυτό το σκοπό.



Πρωτοχορευτής ο Α. Χωνός και δεύτερος χορευτής ο Χ. Μπλιάτκας, χορεύοντας Παπαδιά το 1958

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΝΑΒΑΛΟΥ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

Εισ την Νίκαιαν την περίφημον πόλιν δια τας διασκεδάσεις των απόκρεων, λέγουν ότι εφέτος εορτάσθη η πεντηκονταετηρίς του Καρναβάλου. Εάν έχει έτσι το πράγμα, το ιδικό μας Καρναβάλι είναι κατά πολύ αρχαιότερον. Χρονολογείται πολύ προ της μαγάλης ελληνικής επανάστασεως του 1821.

Επί Αλή πασιά του Τεπελενλή εις τα Ιωάννινα ο Γενίτσαρος έπαιρνε και έδιδε με την ιδιάζουσαν εκείνην στολήν του, η οποία ήτο ποτούρια τσόχινα μέχρι των ποδών, κεντημένων με χρυσογαϊτάνια, παρέκει. Ι την κεφαλήν από ζωνάρι μεταξωτό, πισλιά επίσης τσόχινα χρυσοκεντημένα και το απαραίτητο γιαταγάκι εις τα αριστερά.

Τον γενίτσαρον τούτον ούτω πως ενδεδυμένον μετέφεραν εδώ έμποροι Ναουσαίοι επικοινωνούντες με τα Ιωάννινα, όπου μεταβαίνοντες επώλουν λάδι, σιαγάκια, και τα περίφημα της Ναούσης όπλα με τσιάρκι Κωστιούλη και λαμνί Πλήκα.

Κατόπιν δε ο λογοθέτης και Αρχων της Ναούσης Ζαφειράκης, εις τα μάτια του οποίου πολύ άσχημα κτυπούσαν τα τουρκικά πουτούρια, αντικατέστησε ταύτα

δια της φουστανέλλας σύμφωνα με το πνεύμα της τότε εποχής και το αρματωλικό και κλέπτικο φρόνημα. Άλλ' η φουστανέλλα αυτή δεν έπρεπε να είναι μακρά, ως εκείνη, την οποίαν εφόρουν εις την Πελοπόννησον και την στερεάν Ελλάδα δηλ. 15=20 εκατοστά κάτω του γόνατος, αλλά κοντά αρματωλική 4=5 δακτύλους άνω του γόνατος, σημείον της νύ...τείας του φέροντος αυτήν, εξαρτήματα της φουστανέλλας ήσαν οι κάτασπρες χολέβες δεμένες κάτωθεν του γόνατος με βοδέτες μεταξωτές φουντωτές, η φέρμιλη εμπρός, τα πισλιά οπίσω, αι δύο παλάσκαι η μία εμπρός η άλλη οπίσω, τα τοκάδια σταυροειδώς οπίσω και τα κιουστέκια εμπρός εις το στήθος φέροντας εικόνας αγίων και προ πάντων του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Δημητρίου πολιούχων της Ναούσης. Εις την κεφαλήν το μεταξωτό ζωνάρι από την Τρίπολιν της Αφρικής τα λεγόμενα ταραμπουλούζ, τσαρούχια δε λιάπικα μοσχοβολούντα από δέρμα τελετίνι, τα οποία μόνον εις τα Ιωάννινα κατασκευάζοντο.

Προσωπίς δε πανομοιότυπος αυτή η σημερινή χρώματος ερυθρολεύκου παριστώντος τον σφριγηλόν νεανίαν, με μάτια μικρά, στόμα μικρόν αλλά μύστακα μακρόν αρειμάνιως προς τα άνω στραμμένον εις ένδειξιν του ελευθέρου φρονήματος. Δια την κατασκευήν της προσωπίδος ταύτης ο Ναουσαίος Μπλατσιώτης αρκετόν χρόνον εμαθήτευσεν εις τεχνίτην Ιωαννίτην. Από τους οιούς δε αυτού εδιδάχθη την τέχνην ο μοναδικός εις το είδος αυτό Αριστείδης Μπλατσιώτης. Και τέλος η πάλα, η οποία έπαίξε και τον σπουδαιότερον ρόλον. Διότι οι Τούρκοι την πολυτελή αυτήν αμφίεσιν του Γενιτσάρου έχουσαν πολλήν την ομοιότητα με την Αλβανικήν τουρκικήν ενδυμασίαν την ηνείχοντο, την πάλαν όμως όχι. Ο φανατικός και περήφανος Τούρκος βαρέως έφερε βλέπων τον ραγιάν να επισείη ενώπιόν του την πάλα και να την ρίπτη 8 και 10 μέτρα υψηλά και πηδώντας να την πιάνη. Όταν το 1897 κηρυχθέντος του πολέμου μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας το κανόνι βροντούσεν εις τα σύνορα, ο Καϊμακάμης Βερροίας με επιτελείον αξιωματικών ήλθεν εδώ δια να απαγορεύσουν την πάλαν. Αλλά δεν το κατόρθωσαν, η πάλα ήστραψεν και οι Τούρκοι έδωκαν μαπαχτσίσι. Όπου βαθέως ερριζωμένη ήτο το παλαιόν ετούτο έθιμον, το οποίον οι κατά καιρούς άρχοντες της πόλεως εκθύμως υπεστήριζαν.

Σύντροφος του Γενιτσάρου συνοδεύουσα αυτόν ήτο η νύφη, η λεγομένη μπούλα δια την ύπαρξιν της οποίας δύο εκδοχαί υπάρχουν. Κατά τους μεν ως εκδήλωσις της αρ...τικής διαθέσεως του Γενιτσάρου, κατά τους δε ως επινόησις προς αργυρολογίαν. Η νύφη στολισμένη ως αληθινή νύμφη, με φουστάνι πολυτελές και με κουλάνι (ζώνην) ασημένιο ζωσμένη και την κεφαλήν με τεχνητά λουλούδια εστεμένην, έπρεπε να είναι λυγερή και να χορευή ωραία δια να σαγηνεύη τον θεατήν και να του πάρη την δεκάραν. Και ήτο ανάγκη να γίνη τούτο, διότι ο καρνάβαλος είχε πολλά έξοδα. Χρήματα εχρειάζοντο δια την προμήθειαν των ασημικών, δια την άδειαν των Αρχών (των τουρκικών), δια την πληρωμήν των νταουλίων, την διατροφήν του νταουλτζή και ζουρνατζή, οι οποίοι όλοι σχεδόν ήσαν ξένοι και ερχόμενοι εκ Βερροίας και των περιχώρων, οι οποίοι ως ανταλλάξιμοι απήλθον. Τοιουτοτρόπως λοιπόν ενδεδυμένοι και έ...ασμένος ο γενίτσαρος και η νύφη καιελούντες ομάδας (μπουλιούκια) από 6-8 άτομα έπρεπε κατά παλαιόν έθιμον καθιερωθέν υπό των αρχόντων της Ναούσης προ του 1821, οπότε ουδείς τούρκος υπήρχεν εν αυτή να επισκεφθούν το Διοικητήριον, όπου κατά πρώτον εχόρευον τον συγκαθιστόν, χορόν, καθ' όν το άρρεν κυνηγά το θήλυ, το οποίον με ευστρόφους ελιγμούς πάντοτε ξεφεύγα. Αλλά και μετά την καταστροφήν της Ναούσης το 1822 και τον νέον συνοικισμόν της πόλεως διετηρήθη αυστηρώς το έθιμον τούτο, του να επισκέπτονται δηλ. η μπουλές πρώτον το Διοικητήριον, όπου αι τουρκικαί αρχαί ανέμεναν αυτάς και τας εφιλοδώρουν. Εκείθεν χορευόντες το μπουλούκι χαββα ή περιήρχοντο τας κεντρικωτέρας οδούς της πόλεως σταματώντες εις τας πλατείας και τέλος όλα τα μπουλούκια, ανερχόμενα εις 6=8 και ενίοτε εις δέκα έπρεπε να καταληξουν εις την πλατείαν «Καμμένα» όπου ε-

δημιουργείτο ένα αληθές πανδαιμόνιον. Την δε επιούσαν, ήτοι την καθαράν δευτέραν ετελούντο και ιππικοί αγώνες, αφετηρίαν μεν έχοντες τον κήπον του κ. Πετρίδου, τέρμα δε τον μοναχόν πλάτανον. Αυτά είναι αγαπητή μου αναγνώστρια και αγαπητέ μου αναγνώστα, η ιστορία και η εξέλιξις του Καρναβάλου μας. Ως βλέπετε, ο Γενίτσαρος διετηρήθη σχεδόν ο αυτός απέριπεν μόνον τας δύο παλάσκας, αι οποίαι τον εμπόδιζον εις τον χορόν. Η νύφη όμως έλειψε και μαζί με αυτήν έλειψε και ο μοναδικός πόρος του Καρναβάλου. Και δια τούτο από τα συνήθως έξι-οχτώ μπουλιούκια περιωρίσθησαν εις έν και μόνον. Ιδού ένα ζήτημα, το οποίον πρέπει να εμβάλη εις σκέψεις όλους τους θιασώτας των Πατρίων, οι οποίοι θέλουν να διατηρηθή το ωραίον αυτό έθιμον, το οποίον αριθμεί βίον 150 περίπου ετών. Και επειδή οι λόγοι είναι μόνον χρηματικών δια τούτο ενδείκνυται η σύστασις ενός «Κομιτάτου των Απόκρεων» το οποίον εν συνεργασία μετά του Δημοτικού Συμβουλίου να έρχεται αρωγόν εις τον Καρνάβαλον, μαζί με τον οποίον όλοι μας μικροί και μεγάλοι διασκεδάζομεν και δια την οποίαν διασκεδάσιν μας οι ξένοι μας καλοτυχίζουν και μας θαυμάζουν. «Απορώ και εξίσταμαι, μας έλεγεν ένας ξένος, με το μοναδικό αυτό θέαμα. Όλοι χορεύετε, τα παιδιά χορεύουν, οι νέοι χορεύουν, οι άνδρες χορεύουν. Σατυρίζονται πρόσωπα, διακωμωδούνται έθιμα, παρατηρείται αληθής πανζουρλισμός και όμως μια μύτη δεν ματώνει, ένας μικροκαυγάς δεν γίνεται, ένα απλούν επεισόδιον δεν λαμβάνει χώραν μεταξύ 10 χιλιάδων χορευτών, οι οποίοι πίνουν και γλεντούν».

Ο ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΟΣ

Σημείωση : Προσωπικά είχα την υποχρέωση να δημοσιεύσω αυτές τις πληροφορίες. Τώρα εναπόκειται στην κρίση των ερευνητών του εθίμου μας να τις αξιολογήσουν και να βγάλουν τα συμπεράσματά τους.

Χρήστος Ζάλιος
Καθηγ. Φυσικής Αγωγής